
Helseskadelige helseutslipp

ARE BREAN

are.brean@tidsskriftet.no

Are Brean er sjefredaktør i Tidsskriftet. Han er ph.d. og spesialist i nevrologi.

Det britiske National Health Service har vedtatt verdens første nasjonale plan for et klimanøytralt helsevesen. Hvem kan ta et lignende forpliktende initiativ i Norge?

Foto: Einar Nilsen

Menneskeskapte klimaendringer er vår tids største trussel mot folkehelsen (1). For å begrense global oppvarming og minske helsekonsekvensene haster det å nå målet om nullutslipp. Stadig flere samfunnsaktører tar konsekvensen av dette. Alt fra kommuner til klesprodusenter har i flere år siktet mot klimanøytralitet (2, 3), og selv den norske rederinæringen har nå som erklært mål å bli klimanøytral (4).

Paradoksalt nok henger helsevesenet langt etter, både når det gjelder å innse sitt eget helseskadelige klimautslipp – og å gjøre noe med det. Det er beregnet at dersom den globale helsesektoren var et land, ville det ha vært verdens femte største produsent av klimautslipp (5). Problemet angår hele helsesektorens verdikjede. Den farmasøytiske industrien er eksempelvis beregnet til å være mer utslippsintensiv enn bilindustrien (6).

I Storbritannia har nå National Health Service (NHS) som det første nasjonale helsevesenet i verden tatt konsekvensen av sin egen helseskadelige mangel på klimaansvar og har vedtatt en plan for å bli klimanøytral i all sin virksomhet innen 2040 (7). Den detaljerte planen gjennomgår alle helsevesenets aktiviteter, deres klimautslipp og hvordan disse gradvis kan reduseres i årene som kommer. Tiltakene spenner vidt, fra færre pasientreiser til mindre bruk av fossile brennstoffer og forbruksmateriell (7). En supplerende artikkel i The BMJ beregner utslippsbelastningen fordelt på spesialiteter, prosedyrer og ulike områder av helseindustrien samt lanserer detaljerte tiltak for hver av dem (8).

«Målt per innbygger er norsk helsevesen blant de mest utslippsintensive i verden»

Planen inkluderer mer enn bare helsevesenet selv: Innen 2045 skal også alle underleverandører være klimanøytrale. Dermed vil hele den britiske helsesektorens verdikjede ha nullutslipp i tide til 2050, fristen for når verden ifølge FNs klimapanel må nå et samlet nullutslipp for å unngå en ødeleggende global temperaturøkning på mer enn 1,5 °C (9).

National Health Service er ikke alene om å tenke at helsesektoren må ta sin del av ansvaret for den globale oppvarmingen. 12. oktober 2020, snaut to uker etter at NHS-planen ble lansert, publiserte Verdens helseorganisasjon (WHO) en nesten hundre siders veileder for klimabestandige og miljømessig bærekraftige helsetjenester (10). Forhåpentligvis er den startskuddet for at flere land følger etter britenes ambisiøse initiativ.

I Norge står helsevesenet for noe over 4 % av alle klimautslipp, og målt per innbygger er norsk helsevesen blant de mest utslippsintensive i verden (5). Likevel er ikke helsesektoren i nærheten av å ha noen ambisiøs, samlet plan for å nå nullutslipp. Legeforeningens landsstyre vedtok i 2019 en resolusjon om klima, miljø og folkehelse, men i denne nevnes ikke helsevesenets eget klimaavtrykk (11). Blant de fire regionale helseforetakene har Helse Sør-Øst tatt den mest ambisiøse klimaposisjonen, blant annet ved å publisere årlige klimaregnskap for sin virksomhet samt å forplikte seg til Grønn byggallianse for å nå klimamålene innen byggsektoren (12).

«Når selv klesprodusenter og rederinæring tar ansvar og lanserer ambisiøse planer om nullutslipp i egen bransje, må vi også kunne klare det»

I 2019 laget de fire regionale helseforetakene en felles rapport for samfunnsansvar, der klima og miljø er med (13). Men allerede på rapportens side 2 fremkommer bakgrunnen for dette: «Regjeringen forventer at selskaper med statlig eierandel arbeider systematisk med sitt samfunnsansvar», og klima og miljø er en av fire områder som det forventes rapportering på (13). Det således statlig pålagte klimaregnskapet «er positivt både for miljøet og økonomien til helseforetakene», skriver de fire direktørene avslørende nok i sin innledning.

Med mindre det er bra for sykehusøkonomien, kan vi altså neppe vente at helseforetakene vil ta noen førende rolle i å nå nullutslipp. Hvem kan da ta initiativet for å få på plass en samlet plan for nullutslipp fra den norske helsesektoren? Legeforeningen? Staten som sykehuseier? Den nystartede Legenes klimaaksjon? Forskningsmiljøene? Folkehelseinstituttet? Når selv klesprodusenter og rederinæring tar ansvar og lanserer ambisiøse planer om nullutslipp i egen bransje, må vi også kunne klare det. Helsevesenet kan ikke fortsette å være en trussel mot folkehelsen.

LITTERATUR

1. Watts N, Amann M, Arnell N et al. The 2019 report of The Lancet Countdown on health and climate change: ensuring that the health of a child born today is not defined by a changing climate. Lancet 2019; 394: 1836–78. [PubMed][CrossRef]
2. Arendal kommune. Landets første klimanøytrale kommune. <https://www.arendal.kommune.no/politikk-og-organisasjon/klima-og-miljo/klimanoytrale-arendal/> Lest 14.10.2020.
3. Stormberg. Klimanøytral virksomhet. <https://www.stormberg.com/no/om-stormberg/baerekraft/klimanoytral/> Lest 14.10.2020.
4. Norges Rederiforbund. Norsk skipsfart klimanøytral innen 2050. <https://rederi.no/aktuelt/2020/klimanoytral-innen-2050/> Lest 14.10.2020.
5. Health care without harm. Health care climate footprint report. <https://noharm-europe.org/ClimateFootprintReport> Lest 14.10.2020.
6. Belkhir L, Elmeligi A. Carbon footprint of the global pharmaceutical industry and relative impact of its major players. J Clean Prod 2019; 214: 185–94. [CrossRef]
7. Delivering a 'Net Zero' National Health Service. London: National Health Service, 2020. <https://www.england.nhs.uk/greenernhs/wp->

content/uploads/sites/51/2020/10/delivering-a-net-zero-national-health-service.pdf Lest 14.10.2020.

8. Salas RN, Maibach E, Pencheon D et al. A pathway to net zero emissions for healthcare. BMJ 2020; 371: m3785. [PubMed][CrossRef]

9. Global warming of 1.5°C. Intergovernmental Panel on Climate Change, 2019.

https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2019/06/SR15_Full_Report_High_Res.pdf Lest 14.10.2020.

10. WHO guidance for climate resilient and environmentally sustainable health care facilities. Geneva: World Health Organization, 2020.

https://www.who.int/docs/default-source/climate-change/2833-phe-300920-electronic.pdf?sfvrsn=e7af8744_1&download=true Lest 14.10.2020.

11. Wærnes D. Klimaresolusjon og menneskerettighetsutvalg. Den norske legeforening. <https://www.legeforeningen.no/nyheter/2019/vedtok-klimaresolusjon-og-nytt-menneskerettighetsutvalg/> Lest 14.10.2020.

12. Helse Sør-Øst. Nå skal sykehusene i Helse Sør-Øst bli grønnere.

<https://www.helse-sorost.no/nyheter/na-skal-sykehusene-i-helse-sor-ost-bli-gronnere> Lest 14.10.2020.

13. Spesialisthelsetjenestens rapport for samfunnsansvar 2018.

<https://www.helse-sorost.no/Documents/Etikk%20%28midlertidig%29/Miljorapporter/Spesialisthelsetjenestens%20rapport%20for%20samfunnsansvar%202018.pdf> Lest 14.10.2020.

Publisert: 26. oktober 2020. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.20.0830

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 28. mars 2026.